

Merking og risikovurdering. Kjemi på boks for årstrinn 8 – 10

Hvis forsøkene gjennomføres med de sikkerhetstiltakene som står i kolonnen til høyre, reduseres risikoen til et akseptabelt nivå. Resteflaske med kobberioner deklarerer og leveres til godkjent mottak ved behov eller en gang i året. Det er lenker til etikett og informasjonsblad for merkepliktige løsninger som vanligvis lages på skolene.

Stoffer og løsninger Faremomenter	Piktogrammer Varselord	Faresetninger	Sikkerhetssetninger	Sikkerhetstiltak

Syrer og sure løsninger				
BTB-løsning - 0,1%, bromtymolblått	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
saltsyre, HCl - 3,6 % (0,1 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
eddik - 7 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
sitronsyreløsning, 10 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
kalkstein, kalsiumkarbonat	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
magnesiumbiter	Fare	Ved kontakt med vann utvikles brannfarlige gasser som kan selvantenne.	Holdes vekk fra åpen flamme/varme overflater. Unngå all kontakt med vann, på grunn av fare for voldsom reaksjon og eksplosjonsaktig brann.	La rester av magnesiumbiter reagere med sitronsyreløsningen og tøm løsningen i vasken.
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Baser og basiske løsninger				
ammoniakk-løsning, NH ₃ - 0,9 % (0,5 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
natriumkarbonatløsning, Na ₂ CO ₃ - 1,1 % (0,1M) *se oppskrift nedenfor	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
natriumhydroksidløsning, natronlut, NaOH - 0,4 % (0,1 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
BTB-løsning - 0,1%, bromtymolblått	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Baser nøytraliserer syrer				
saltsyre, HCl - 3,6 % (0,1 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
BTB-løsning - 0,1%, bromtymolblått	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
natriumhydrogen-karbonat, natron	Vurdert ikke merkepliktig	-	-	-
krystallsoda, natriumkarbonat dekahydrat	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp.	Benytt vernebriller.
kalkstein, kalsiumkarbonat	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Stoffer og løsninger Faremomenter	Piktogrammer Varselord	Faresetninger	Sikkerhetssetninger	Sikkerhetstiltak

Fortynning av en syre				
BTB-løsning - 0,1%, bromtymolblått	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
saltsyre, HCl - 3,6 % (0,1 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Sure, nøytrale eller basiske stoffer				
krystallsoda, natriumkarbonat dekahydrat	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp.	Benytt vernebriller.
natriumhydrogenkarbonat, natron	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
salt, NaCl	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
kremortartari	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
sitronsyre	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp.	Benytt vernebriller.
BTB-løsning - 0,1%, bromtymolblått	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
metyloransjeløsning, 0,1 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
fenoltaleinløsning, 0,08 % i 50 % etanol	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Påvisning av nikkeliøner				
ammoniakk-løsning, NH ₃ - 0,9 % (0,5 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
nikkelsulfatløsning NiSO ₄ - 0,009 % (0,0006 mol/L) *Se oppskrift nedenfor	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
nikkelreagens (DMG) på bomullspinner	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Stoffer og løsninger Faremomenter	Piktogrammer Varselord	Faresetninger	Sikkerhetssetninger	Sikkerhetstiltak

Påvisning av reduserende sukker				
sukkerbiter	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
druesukker (glukose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
melkepulver (laktose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
benedicts løsning	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon. Giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp. Unngå utslipp til miljøet. Samle opp spill.	Benytt vernebriller. Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.
Faremomenter ved gjennomføring.	-	-	-	-

Påvisning av syre/karbonat				
saltsyre, HCl - 3,6 % (0,1 M)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
eddik - 7 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
sitronsyreløsning, 10 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
natriumhydrogenkarbonat, natron	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
krystallsoda, natriumkarbonat dekahydrat	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp.	Benytt vernebriller.
hjordetakksalt, hornsalt	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
kalkstein, kalsiumkarbonat	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-	-	-	-

Detektivoppgave: Seks hvite stoffer				
hjordetakksalt, hornsalt	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
melis	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
natriumhydrogenkarbonat, natron	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
stivelse, potetmel	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
rødsprit	Fare	Meget brannfarlig væske og damp.	Holdes vekk fra åpen flamme. Hold beholderen tett lukket. Oppbevares kjølig.	-
salt, NaCl	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
sitronsyre	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp.	Benytt vernebriller.
Faremomenter ved gjennomføring.	Bruk av åpen flamme.	-	-	Samle løst hår og løse klær.

Stoffer og løsninger Faremomenter	Piktogrammer Varselord	Faresetninger	Sikkerhetssetninger	Sikkerhetstiltak

4 % alkohol				
PVA-løsning – 4 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
boraksløsning, Na ₂ B ₄ O ₇ - 4%	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Hydrokarboner og vann i «sminkefjerner»				
parafinolje	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
etanol (farget blå eller rød med konditorfarge)	Fare	Meget brannfarlig væske og damp.	Holdes vekk fra åpen flamme. Hold beholderen tett lukket. Oppbevares kjølig.	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Hydrokarboner og fett i leppepomade				
kokosfett	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
parafinvoks "perler"	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
aromatisk olje	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Karbohydrater				
druesukker (glukose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
fruktsukker (fruktose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
sukker (sukrose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
morsmelkpulver (laktose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
potetmel (amylose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
bomull (cellulose)	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
benedicts løsning	Advarsel	Gir alvorlig øyeirritasjon. Giftig, med langtidsvirkning, for liv i vann.	Benytt vernebriller. VED KONTAKT MED ØYNENE: Skyll forsiktig med vann i flere minutter. Fjern eventuelle kontaktlinser dersom dette enkelt lar seg gjøre. Fortsett skyllingen. Ved vedvarende øyeirritasjon: Søk legehjelp. Unngå utslipp til miljøet. Samle opp spill.	Benytt vernebriller. Rester tømmes på resteflaske for kobberioner.
jodløsning – 0,2 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

Fettsyrer fra grønnsåpe				
grønnsåpe - flytende	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
eddik - 7 %	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
salt, NaCl	Vurdert ikke merkepliktig.	-	-	-
Faremomenter ved gjennomføring.	-			-

*Oppskrifter

Løsning	Prosent	Lages av	Mengde som løses i noe vann og fortynnes til 100 mL
natriumkarbonatløsning	1,1	$\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$ eller Na_2CO_3	2,9 g 1,1 g
nikkel(II)sulfatløsning	0,23	$\text{NiSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$ eller $\text{NiSO}_4 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ eller NiSO_4	<i>Fra $\text{NiSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$: Vei inn 0,17 g. Tilsett vann til den totale massen er <u>1000 g</u> og rør til stoffet er løst.</i> <i>Fra $\text{NiSO}_4 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$: Vei inn 0,16 g. Tilsett vann til den totale massen er <u>1000 g</u> og rør til stoffet er løst.</i> <i>Fra NiSO_4: vei inn 0,09 g. Tilsett vann til den totale massen er <u>1000 g</u> og rør til stoffet er løst.</i>